

Tilburg University

Betrekkelijkheid moderne technologie

van de Klundert, T.C.M.J.

Published in:
Economisch-statistische berichten

Publication date:
1970

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
van de Klundert, T. C. M. J. (1970). Betrekkelijkheid moderne technologie. *Economisch-statistische berichten*, 55, 611.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Betrekkelijkheid moderne technologie

Bij de afbakening van de economische problematiek wordt gewoonlijk gezegd, dat de stand van de techniek voor de economie een macro-datum is. Nu is uiteraard iedere stelling aanvechtbaar, maar meestal berust men in deze uitspraak, omdat alle aandacht nodig is voor het begrijpen en verwerken van ingewikkelde produktiefuncties en uitgebreide input-output schema's. De kwantitatieve analyse van het economische gebeuren laat voor nadere kwalificaties weinig ruimte.

Een enkele keer worden de zaken tot veler verrassing wel eens anders aangepakt. Een uitstekend voorbeeld hiervan is natuurlijk Galbraith's *New Industrial State*. Ook voor Galbraith is de moderne technologie een gegeven, maar dat betekent voor deze auteur wel wat anders. Galbraith plaatst het instituut van de mammoetonderneming, geleid volgens de regels van de „managerial sciences”, op de voorgrond en valt daarmee in een honderd procent zuiver technologisch determinisme. De produktiekrachten (moderne technologie) bepalen de produktie-relaties (bureaucratische verhoudingen in de grote ondernemingen), terwijl dit geheel weer zijn stempel drukt op de bovenbouw (relatie overheid-industrie, materialisme, enz.). De gedachte van een automatische convergentie tussen de economische systemen van Oost en West sluit hierbij logisch aan. De moderne mammoetonderneming functioneert volgens de schrijver alleen op basis van een grote mate van autonomie. Daar zal ook Rusland niet aan ontkomen.

Het ééndimensionale denken van Galbraith behoeft enige correctie. Daarbij gaat het in eerste instantie niet om het vraagstuk van de externe rela-

ties en de daarmee verbonden mate van autonomie, maar meer om het spectrum van interne betrekkingen. Vereist de moderne technologie een bureaucratisch beslissingsmodel of zijn er andere mogelijkheden denkbaar en uitvoerbaar? Deze zijn er inderdaad. Seymour Melman, hoogleraar in het vak „Industrial Engineering” aan de Columbia Universiteit heeft niet zo lang geleden aan de hand van statistisch materiaal aangetoond, dat de coöperatieve vorm van beslissen in de moderne industrie tot verrassende resultaten kan leiden.

Het onderzoek had betrekking op twee groepen van ondernemingen in een zestal relatief kapitaalintensieve bedrijfstakken in Israël. De ene groep bestond uit ondernemingen in kibboetsim, waarbij de besluitvorming en keuze van het leidinggevende kader langs democratische weg geschiedde, terwijl de andere groep „managerial corporations” in het „volle” economische leven omvatte. Nagegaan werd welke groep de beste prestaties leverde met betrekking tot een viertal criteria, te weten arbeidsproductiviteit, kapitaalproductiviteit, winst per produktieve arbeider en kosten van de administratie (in ruime zin). De coöperaties kwamen daarbij het beste voor de dag.

Dit resultaat staat in schrille tegenstelling tot de verwachtingen, die men op het punt van democratisering vaak koestert. In het geval van de industriële ondernemingen in de kibboets zijn er drie factoren, die op het eerste gezicht een efficiënt opereren in de weg lijken te staan. Het betrekken van alle participanten in de besluitvorming stuit veelal op het bezwaar, dat het communicatieproces te ingewikkeld wordt. Met betrekking tot een gelijke

beloning heerst de opvatting, dat dit de inspanning remt. Ook het creëren van arbeidsplaatsen aangepast aan menselijke behoeften (bijvoorbeeld van ouderen) druist in tegen de gewoontewijsheid. De natuur bleek echter sterker dan de leer. Een sterke motivatie van alle participanten leidde tot een grote stabiliteit in de operaties en daarmee tot een optimale benutting van de industriële faciliteiten.

Vanzelfsprekend kan een en ander niet worden losgekoppeld van de integratie van de onderneming in de sociale structuur van de kibboets. Daarmee zijn wij terug bij het probleem van de externe relaties. Een gedemocratiseerde onderneming kan nu eenmaal niet functioneren in een onaangepaste omgeving. Door de experimenten op meer ambachtelijk vlak van de utopistische socialisten was dit trouwens al bekend. Het pleidooi van Galbraith voor de autonomie van de onderneming komt in dit licht bezien neer op een verdediging van de bestaande sociaal-economische orde. Dat is natuurlijk zijn goed recht, maar het moet dan wel met de juiste argumenten geschieden.

De grote verdienste van Melman is te hebben aangetoond, dat uit de moderne technologie geen imperatieven voortvloeien ten aanzien van de beslissingsstructuur binnen de onderneming. Het blijkt dat men zelfs nog verder kan gaan. De stand van de techniek is afhankelijk van menselijke beslissingen en daarmee van de vigerende instituties. In de woorden van Melman: „Technology is shaped by using knowledge about nature to satisfy social criteria: hence, change the criteria (durability vs. cost, safety vs. style) and the resulting technology is changed”.

Th. van de Klundert